

GINTARAS KABELKA

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

KONFLIKTAI LIETUVOS FILOSOFIJOS ISTORIOGRAFIJOJE SOVIETMEČIU

Conflicts in Lithuanian Historiography
of Philosophy during the Soviet period

SUMMARY

The article analyzes the historiography of Lithuanian philosophy of the Soviet period from the point of view of conflict sociology. The insights of Hayden White on the pre-critical and incommensurable character of different ways of historiographical representation are applied here. The article provides a concise presentation of sociological theories that treat the conflict as an essential form of scientific communication. Within the community of Lithuanian historians of philosophy, contextualists (R. Plečkaitis, A. Poška), argue against the ahistorical Thomists and representatives of mechanistic Marxism. The representatives of philosophical hermeneutics (A. Sverdiolas) argue against the reductionists in a broad sense (where contextualists are also included). Finally, J. Repšys develops an attitude which criticizes the dogmatism and schematism of the Marxism. Repšys expresses the continuous decrease in the accentuation of philosophical partisanship and social determinism, with an increase within the Marxism of the importance of principles of problematic approach.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama sovietinio laikotarpio Lietuvos filosofijos istoriografija konflikto sociologijos požiūriu. Remiamasi H. White'o įžvalgomis apie skirtingų istorinio lauko įsivaizdavimo būdų ikikritiškumą ir nebendramatiškumą. Glaustai aptariamasi sociologijos teorijas, traktuojančios konfliktą kaip mokslinės komunikacijos esminę formą. Teigiama, kad Lietuvos filosofijos istorikai kontekstualistai pasisako prieš neistoristinį tomizmą (A. Poška) bei mechanistinį marksizmą (R. Plečkaitis), filosofinės hermeneutikos atstovai (A. Sverdiolas) – prieš plačiai suprastą redukcionizmą (kuriam priskiria pirmiausia kontekstualizmą). J. Repšio plėtojama nuostata kritikuoja marksizmo dogmatizmą ir schemizmą, išreiškia filosofijos partiškumo ir socialinio sąlygotumo principų reikšmės nuoseklų mažėjimą bei vis didesnę reikšmę marksizme įgaunančią probleminę analizės prieigą.

RAKTAŽODŽIAI: konfliktas, filosofijos istoriografija, Lietuvos filosofija, marksizmas, problemų istorija.

KEY WORDS: conflict, historiography of philosophy, Lithuanian philosophy, marxism, history of problems.

IVADAS

Ankstesniuose tyrimuose esame nagrinėję Lietuvos filosofijos istorikų plėtojamus filosofijos praeities įprasminimo būdus, kuriuos skirstėme į keturis istorinio aiškinimo tipus – kontekstualizmą, organicizmą, mechanizmą ir formizmą¹. Šiame straipsnyje pamėginsime aptarti pirmiausia skirtingų aiškinimo strategijų tarpusavio santykius, t. y. nagrinėti, kaip jų atstovai vertina kolegų darbą. Taip pat patyrinėsime ir tų paties aiškinimo skirtingų variantų susidūrimus. Filosofijos istoriografiją traktuosime konflikto kategorijos požiūriu, t. y. nagrinėsime filosofijos istorikų konfliktus². Tokios metodologinės prieigos conceptualiniai pagrindai yra dvejojai: pirma, tai amerikiečių naratyvo teoretiko

H. White'o įžvalgos apie skirtingų istorinio lauko įsivaizdavimo būdų ikikritiškumą ir nebendramatiškumą (tai savaime implikuoja nesusikalbėjimą, konfliktą) padės atskleisti skirtingų filosofinių prielaidų vaidmenį filosofijos istoriografijoje ir jų santykius. Kitas konfliktų prieigos lygmuo yra sociologinis: glaustai pristatysime konflikto sociologijos įžvalgas, kurios konfliktą traktuoja kaip mokslinės komunikacijos esminę formą bei, maža to, kaip filosofinės kūrybos varomąją jėgą. Ši naratyvumo ir konflikto sociologijos teorijų sintezė suteiks Lietuvos filosofijos istoriografijai dinaminį aspektą interpretuodama filosofijos istorikų bendrijoje aptinkamas conceptualines įtampas.

KONFLIKTAI KAIP MOKSLINĖS KOMUNIKACIJOS FORMA

Konflikto kategorijos svarbą aiškinant filosofijos raidą suvokia ir patys Lietuvos filosofijos istorikai. Antai 1998 m. žurnalo „Naujoji Romuva“ surengtoje diskusijoje „Ieškojimai ir atradimai Lietuvos filosofijos istorijoje“ filosofijos istorikas Adolfas Poška teigė: „Kai kas sako, kad filosofinis gyvenimas Lietuvoje buvo netikras, nes nebuvo pakankamos įtampos tarp filosofinių koncepcijų ar srovių. Europinis modelis iš tikrųjų tas įtampas demonstruoja, taigi pastaba yra vertintina. XVI amžius buvo konfrontacijų amžius, o paskui scholastika įgavo tam tikrą monopoliją (V. Kavolis mano, kad toks įtampų tarp filosofinių orientacijų išnykimas buvo vėlesnės stagnacijos priežastis, ir tą šimtmetį nuo XVII a. vidurio iki

XVIII a. vadina „prarastuoju“). Tarpkario metais vyraujanti buvo katalikiškoji filosofija; aš minėjau, kad ji atitiko europinės katalikiškosios filosofijos standartus, tačiau dėl to Lietuva neišgyveno nei analitinės, nei egzistencinės, nei gyvenimo filosofijos patirties, ogi šios kryptys buvo itin svarbios Europos filosofinei kultūrai.“³ Šioje diskusijos ištraukoje, skirtoje Lietuvos filosofijos specifikai apmąstyti, viena vertus, yra pripažįstama konflikto svarba filosofinės minties raidai (tai padeda konflikto kategorijos taikymo šiame tyrime pagrindimui); kita vertus, konstatuojama, kad tų konfliktų XX a. pirmosios pusės Lietuvos filosofijoje lyg ir nebūta, – daroma išvada, kad jei nebuvo skirtingų filosofinių kryptių, tai nebuvo

ir konfliktų. Sociologiniu požiūriu tokia išvada skubota: kaip parodė R. Collinsas⁴, konfliktai randasi ne tik tarp skirtingų filosofijos krypčių ar mokyklų (grupių), bet ir kiekvienos jų viduje; to priežastis – pripažinimą lemiančio originalumo, novatoriškumo siekis.

Iš istorikų konflikto prieigą Lietuvos istoriografijai bandė pritaikyti Alfredas Bumblauskas. Jis siekė per ryškiausias šios disciplinos sovietinio laikotarpio konfliktus išvelgti jų prigimtį, atrasti jų „metodologinį užnugarį“, kitaip tariant, nustatyti, ar tai tebuvo vien asmeninio pobūdžio nesutarimai (psichologiniai reiškiniai), ar konceptualinės įtampos. „Pats lengviausias kelias, aiškinantis šiuos konfliktus, būtų jų eksplikavimas remiantis psichologinėmis priežastimis. Problemiškesnis kelias – samprotauti apie marksistus ir jų kuliarinius oponentus.“⁵ Galiausiai šis istorikas daro išvadą: „Nors sovietinės istoriografijos konfliktus galėjo lemti psichologiniai motyvai (pvz., kova dėl prestižo), vis dėlto problemos vien tuo išspręsti neįmanoma.“⁶ Taigi, kaip matome, fragmentiškų bandymų interpretuoti filosofijos ir istoriografijos raidą konflikto požiūriu Lietuvoje jau būta.

H. White'as, kalbėdamas apie istorinio lauko įsivaizdavimo ir jo sąlygoto istorinio aiškinimo būdų įvairovę, pažymi: „skirtingi istorikai pabrėžia skirtingus to paties istorinio lauko, tos pačios įvykių sekos ar komplekso aspektus, nes iš tiesų šiame lauke jie *mato* skirtingus objektus, laikinai juos sugrupuoja į skirtingas istorinės egzistencijos klases ar rūšis, jų santykius suvokia skirtingomis kategorijomis ir skirtingais būdais atskleidžia šių

santykių pasikeitimus, kad jų rašomų pasakojimų apie tuos įvykius struktūra perteiktų skirtingas jų prasmes“⁷. Istoriografija suprantama kaip iš esmės heteronominė (t. y. sudaryta iš skirtingų istorijos „matymo“ būdų) ir tai nelaikoma jos trūkumu ar problema, bet priešingai, kūrybiškumo požymiu: „...istoriografijos laukas pasirodo esąs turiningas ir kūrybingas būtent tiek, kiek jis sukuria galimybių skirtingai aprašyti tą patį įvykių kompleksą ir skirtingais būdais perteikti daugybę jo prasmų“⁸.

Konkreto istoriko ir jo potencialios auditorijos ryšys užsimezga ikiteoriniame ir specifiskai kalbiniame sąmonės lygmenyje. Tai reiškia, kad kurio nors istoriko ar istorijos filosofo prestižas tam tikroje auditorijoje paaiškintinas ikikritiškai įgytais kalbiniais pagrindais, grindžiančiais istorinio lauko įsivaizdavimą. Nė viena konkreti istorijos teorija neįtikina ar nepatraukia tam tikros auditorijos vien tik adekvačiai paaiškindama pasakojime pateiktus duomenis⁹. „Tad bet kuri tam tikru būdu sukonstruota teorija pasmerkta nesėkmei kitokiam įsivaizdavimo būdai ištikimoje auditorijoje. Istorkas, toks kaip Marxas, pasitelkdamas mechanicistinę aiškinimo teoriją, neturi jokio autoriteto auditorijoje, ikikritiškai atsidavusioje ironišku, sinekdochiniu ar metaforiniu būdu įsivaizduojamam istoriniam laukui. Panašiai istorikas, toks kaip Burckhardtas, ikikritiškai atsidavęs ironiškam istorinio lauko įsivaizdavimui, nėra auditorijos, ikikritiškai atsidavusios metonimiam istorinio lauko įsivaizdavimui, autoritetas“¹⁰. Šie „ikikritiniai atsidavimai“ skirtingoms diskurso formoms ir jas steigiančioms

aiškinimo strategijoms paaiškina skirtingų filosofijos istorijos interpretacijų egzistavimą ir kartu užprogramuoja conceptualinių konfliktų, t. y. tų skirtingų diskurso formų susidūrimų, galimybę. Kartu tokie potencialūs konfliktai traktuotini kaip savosios aiškinimo strategijos ir ikikritinių prielaidų suvokimo, reflektavimo ir išgryninimo priemonė.

Sociologijoje egzistuoja atskira konflikto kategorija pagrįsta tyrimų kryptis. Konflikto sociologai (L. A. Coseris, C. W. Millsas, R. Dahrendorf, R. Collinsas ir kiti) pagrindine sociologijos teorijos problema laiko ne socialinės tvarkos reprodukcijos, bet jos kaitos problemą: kodėl kartkartėmis keičiasi visuomenės socialinė santvarka? Konflikto sociologai visuomenę laiko interesų grupių (klasių, statuso grupių ir pan.) kovos arena. Socialinė tvarka yra vienos grupės ar grupių dominavimo išraiška, o bendros vertybės ir idėjos – tą dominavimą legitimuojanti ideologija. Socialinės tvarkos pakitimus lemia galios santykių tarp konfliktuojančių grupių pasikeitimas, visų pirma naujų socialinių grupių su savo specifiniais galios ištekliais atsiradimas, kuris suardo visuomenėje nusistovėjusį galios balansą¹¹. Konflikto sociologija pateikia kur kas labiau diferencijuotą visuomenės pasidalijimo į interesų grupes ir jų konfliktų vaizdą, palyginti su tuo, kurį aptinkame marksistinėje socialinėje teorijoje. „Teisinga būtų sakyti, kad šiuolaikinė konflikto teorija atsirado kaip pastanga sukurti neideologinę marksizmo versiją, suteikiant jam daugiamatiškumo akcentą, kurį galima pavadinti „kairiuoju vėberiškuoju“¹².

Cituotas žymiausių konflikto sociologijos atstovu laikomas R. Collinsas savo

płetojamas metodologines prielaidas pritaikė filosofijos istorijai interpretuoti ir taip sukūrė fundamentinį visą Rytų ir Vakarų filosofijos raidą konflikto požiūriu aiškinantį veikalą *Filosofijų sociologija* (1998). Pasak R. Collinso, intelektinis gyvenimas – tai pirmiausia konfliktai ir nesutarimai. Visa intelektualinė istorija jo traktuojama kaip intelektualų tinklų konflikto ir aljanso dinamika. Filosofijos istoriją sociologas vaizduoja kaip nuolat dėl ribotos dėmesio erdvės besivaržančių grupių kovą; savo ruožtu grupės nariai konkuruoja tarpusavyje dėl prestižo, o tai lemia grupės skaidymąsi ir naujų teorinių pozicijų radimąsi¹³. Pasak sociologo, filosofinis mąstymas (kaip ir bet kuri kita intelektualinė veikla) vyksta intelektiniuose tinkluose; konfliktui suteikiama pagrindinės filosofavimą paaiškinančios kategorijos statusas: tai yra ne tik sociologinis reiškinys, eilinė mokslinės komunikacijos forma, bet protinės kūrybos šaltinis, stimuliuojantis filosofinę mintį; dėl dėmesio ir pripažinimo kovojantis filosofas siekia sukurti novatorišką koncepciją ar pateikti naujus problemų sprendimo būdus, o naujumas išgaunamas priešpriešinant savo poziciją jau egzistuojančioms kritikuojant jas, kartais tai atliekant netgi specialiai šurkščiu būdu siekiant sukelti kuo didesnę atgarsį intelektualų bendruomenėje.

Taigi šias glaustai apibūdintas H. White'o ir R. Collinso išvalgas bandysime taikyti Lietuvos filosofijos istoriografijai interpretuoti. Ne visi identifikuoti konfliktai yra tiesioginė vienu metu dirbančių filosofijos istorikų komunikacija – kai kurie jų nukreipti į anksčiau ar ne Lietuvoje egzistavusius aiškinimo tipus ir metodologines tendencijas.

KONTEKSTUALIZMAS PRIEŠ MARKSIZMĄ (MECHANICIZMĄ) IR NEOTOMIZMĄ (ORGANICIZMĄ)

Įdomu, kad sovietmečio Lietuvos filosofijos istoriografijoje vienos pirmųjų konfliktinių pozicijų objektas buvo ne kas kita, o tuomet privilegijuotą oficialiosios ideologijos statusą turėjęs marksizmas, tiksliau – jo metodologinių principų taikymas filosofijos istoriografijoje. Kritikos reiškėjas – kontekstualizmo atstovas R. Plečkaitis, kritikos pagrindas – problemų istorijos metodologiniai principai, konflikto priežastis – marksizmo taikomo redukcionizmo ir aiškinamojo solipsizmo¹⁴ nepriimtumas. Filosofijos, teisės ir sociologijos institute aštuntojo ir devintojo dešimtmečių mokslinėse diskusijose galima matyti, kad kolegos, perdėtai ištikimi marksizmo-leninizmo kانونams, buvo neretai kritikuojami dėl redukcionistinės prieigos tiriant filosofijos istoriją. Dažnas toks kritikas buvo profesorius R. Plečkaitis, kuris ragindavo neprimesti marksistinės filosofijos sąvokų, teiginių tyrinėjant ir vertinant Lietuvos praeities filosofų darbus. Antai 1970 m. sausio 14 d. posėdyje jis kritikavo E. Džiavečkos darbą apie Vydūno filosofiją, ragindamas lyginti Vydūną su idealistinėmis filosofijos kryptimis, o ne su marksistine filosofija¹⁵. 1971 m. lapkričio 24 d. R. Plečkaitis kritikavo A. Varanavičiaus straipsnį, kuriame šis nagrinėjo XVI a. mąstytojo E. Vitelijaus pažiūras ir vartojo internacionalizmo ir kosmopolitizmo sąvokas¹⁶. 1979 m. aptardamas Lietuvos filosofijos istorijos I ir II tomo rašymo mokslinio aparato bendruosius principus, R. Plečkaitis nurodė, kad „tokia istorija reikia vaizduoti kaip problemų kilimo ir jų sprendimo istorija.

Reikia rodyti kitų tautų filosofinių koncepcijų įtaką Lietuvai, vengti provinciališkumo, atskleisti ryšį su visuotine gamtos mokslų raida, pažymėti, kokį indėlį mūsų filosofai įnešė į pasaulinės filosofijos raidą. <...> Reikia kalbėti šiuolaikine filosofine kalba ir rūpintis sava filosofine kritika, tačiau nereikia ja mėgautis.“¹⁷

Nurodytieji teiginiai yra itin drąsūs, turint galvoje tuometinį ideologinį kontekstą: pirma, jais ne tik deklaruojama atvirai nemarksistinė metodologinė pozicija – problemų istorija, bet ir nurodoma, kad būtent ja, o ne marksizmu bus grindžiama minėtam Institutui strategiškai svarbi daugiatomė Lietuvos filosofijos istorijos sintezė. Antra, nuo marksizmo ne tik atsiribojama, bet jis dar ir kritikuojamas, tiesa, vartojant itin diplomatiškas išraiškas: pasakymą „nereikia mėgautis savąja kritika“ reikėtų suprasti kaip marksizmui būdingo redukcionizmo atmetimą.

Kita sovietmečio filosofijos istoriografijoje pasirodžiusi kritinė nuostata taip pat priklauso kontekstualizmo atstovui A. Poškai ir nukreipta prieš tarpukario Lietuvoje plėtoto neotomizmo požiūrį į filosofijos istoriją. „Vienas iš svarbiausių neotomistinės metodologijos ydų – neistoriškas filosofijos reiškinių vertinimas. Aristotelis, o ypač Tomas Akviniėtis ir kiti viduramžių filosofai, laikomi viršūnėmis, kurių iki tol ir po to niekas nepasiekė ir nepralenkė. Tai pagrindinis kiekvienos filosofinės mokyklos vertės matas. Naujųjų amžių ir pastarųjų laikų filosofija laikoma nuklydimu į šoną nuo tikrojo kelio, amžinosios filosofijos prin-

cipų išdavimu. Išsigelbėjimu laikomas tik grįžimas prie Tomo Akviniečio. Dėl to pozityviai vertinamas kiekvienas bandymas atgaivinti tradicinę metafiziką, kiekvienos spekuliatyvios problematikos pasirodymas naujose filosofinėse srovėse.¹⁸ Pirmiausia neotomizmas kritikojamas už „neistoriškumą“, istorinio požiūrio į filosofiją atsisakymą. Priekaištas tiesiog postuluojamas neargumentuojant, kodėl ta kritikuojamoji samprata bloga ir būtent kuo A. Poškos preferuojamas istoristinį požiūrį plėtojantis kontekstualizmas yra pranašesnis filosofijos istorijos paaiškinimo būdas.

Neotomizmą galime interpretuoti kaip organicistinio aiškinimo apraišką – jam būdingas istorinio objekto integravimas į platesnę visumą (amžinąją filosofiją, *philosophia perennis*) ir to nulemtas epistemologinis konservatyvizmas, menkas dėmesys istorinėms detalėms, tradicijos saugojimo siekiai. Tačiau kartu pastebima įtampa tarp tokio aiškinimo ir su juo nederančio istorinio lauko struktū-

ravimo metaforos būdu: didieji klasikai vaizduojami kaip unikalūs, nepakartojami ir su kontekstu bei istorine raida nesusiję atomai (tiksliau, virš visko iškilusios viršukalnės). Šiuo atveju kontekstualistų kritikuojamam neotomizmui itin būdingas H. White'o pateiktasis tragiško įsiužetinimo būdo (nors ir nederančio nei su organicistiniu aiškinimu, nei su metaforiniu istorinio lauko įsivaizdavimu) apibūdinimas, kuriame „dominuoja nepertraukiamo smukimo iš pradinės pozicijos ir nepajėgumo išnaudoti turimas galimybes jausmas“¹⁹.

Tad nenuostabu, kad neotomizmas (tiesa, tuo laiku Lietuvoje nebeegzistavęs, tad ir negalėjęs deramai atsikirsti), kuriam, kaip parodėme, būdingas nederančių aiškinimo lygmenų derinys, susilaukė kontekstualizmo kritikos: čia susidūrė radikaliai priešingos filosofinio istorinio aiškinimo strategijos: istoriškumo principą preferuojančiam kontekstualizmui nepriimtinas nė vienas iš aptartųjų neotomistinio aiškinimo lygmenų.

FORMIZMAS PRIEŠ KONTEKSTUALIZMĄ IR REDUKCIONIZMĄ

Dar vienas sovietmečiu kilęs konceptualinis konfliktas aptinkamas Arūno Sverdiolo darbuose ir nukreiptas prieš iki šiol kitus sėkmingai kritikavusį kontekstualizmą. Aptardamas Stasio Šalkauskio pažiūrų įtakas, A. Sverdiolas paskelbė ištisą „antikontekstualistinį manifestą“, kurio esmė – neigimas požiūrio, kad filosofinę teoriją galima paaiškinti ieškant jos kilmės šaltinių, sąsajų su mąstymo kontekstu: „[Itakų] įvairumas kelia abejonių dėl paties šio tyrimo metodo perspektyvų: nagrinėjama

konceptija atvaizduojama kaip iš įvairių filosofijos srovių pasisavintų elementų suma. Tačiau net lokalizavus S. Šalkauskio pažiūras smulkiausiuose kontekstuose, nustačius visus šaltinius, iš kurių jis perėmė savo idėjas, dar nebūtų nustatyta jo filosofavimo vidinė logika. Juk ir „epigoniška“ filosofija funkcionuoja kaip tam tikra visuma, ne visuomet logiškai neprieštaringa, bet visada turinti tam tikrą vienijantį pradą. Tik jį atsekus, gali paaiškėti, kas skatino S. Šalkauskį rantioti tokias įvairias idėjas savo „sinte-

zei“. <...> [S. Šalkauskio] filosofijoje liko tam tikras pastovus elementas, turinys, kuris gali būti santykiškai atskirtas, abstrahuotas nuo išorinės kintančios jo formos. Filosofijos formos ir turinio santykiškas savarankiškumas yra objektyvus tam tikro tipo filosofavimo bruožas. Iš įvairių šaltinių perimtos idėjos tampa daugiau ar mažiau adekvačiu apvalkalu, forma „savam“ turiniui išreikšti. Originalios intencijos reiškiasi perimamų idėjų, konceptualiųjų schemų pasirinkimu, gatavų „blokų“ kombinavimu ir interpretavimu. Nesugebama „ištirpdyti“ šios medžiagos ir sukurti savą adekvačią filosofinę kalbą. Nagrinėjant tokį filosofavimą, svarbu neapsiriboti formomis, kurias autorius kartais gana atsitiktinai skolinasi čia iš vienur, čia iš kitur. <...> Už skolintos formos svarbu ieškoti autoriaus visuomeninės-istorinės būties sąlygoto autentiško turinio.“²⁰

Kontekstualistinis aiškinimas atmetamas vietoj sąsajų su kontekstu ieškojimų aiškinant filosofinę teoriją, preferuojant jos išskirtinumą, autentiškumą. Tokia nuostata būdinga formizmui. Daugiausia dėmesio A. Sverdiolas filosofijos istorijos tyrimuose skiria Lietuvos kultūros filosofijos originalių aspektų, išskirtinumo, savitumo, esminių intencijų ieškojimui. Kontekstualistinis aiškinimas atmetamas kaip nepaaiškinantis filosofinės teorijos esmės; minėtas autentišku-

mo pabrėžimas grindžiamas filosofavimo formos / turinio perskyra – manoma, kad forma yra kažkas išoriška, o turinys – kažkas autentiška, vidujiška, kas „slepiasi“ po neautentiška, atsitiktine išore, kas pridengta svetima, pasiskolinta kalba, praeities filosofui tuokart nerandant savosios.

Verta pridurti, kad pats A. Sverdiolas savo tyrimų praktikoje nuosekliai nesilaiko šio antikontekstualistinio pareiškimo – jo darbuose, be formizmo, galima aptikti ir nemažai kontekstualistinio aiškinimo elementų, prieštaraujančių deklaruotiesiems principams, pavyzdžiui: „V. Sezemanas šį klausimą iškėlė naujame probleminiame kontekste. <...> V. Sezemanas formulavo problemą E. Huserlio ir M. Heidegerio filosofinės tradicijos išvystytomis sąvokomis. [Jo] būties samprata gali būti kildinama iš E. Huserlio filosofinės vidinio laiko analizės ir ypač iš M. Heidegerio bandymo nusakyti specifinę žmogiškąją būtį (Dasein).“²¹ „A. Maceinos naujovių prasmė paaiškėja iš konteksto, kuriame jis nagrinėjo kultūrą kaip formuojančios veiklos idėją. <...> Tęsdamas S. Šalkauskio pradėtus tyrinėjimus, A. Maceina pavartojo naujas priemones“²² ir pan.

Po dvidešimties metų, jau nepriklausomybės metais, A. Sverdiolas papildė savo išsakytas nuostatas išlaikydamas nepakitusį jų esminį turinį.

KONFLIKTAS MARKSIZMO VIDUJE: JONAS REPŠYS PRIEŠ VULGARŪJĮ MARKSIZMĄ

Kalbant apie marksistinę filosofiją, nūnai paplitusi klišė yra teiginys, kad sovietmečiu visa ji buvusi vientisa, monolitinė, monotoniškai kartojusi gatavas

dogmas (sukurtas, žinoma, ne pačių filosofų, o „kažkieno viršuje“ ir iš ten nuleistas žemyn, kasdieniam vartojimui), joje nebuvo ir būti negalėjo jokių konf-

liktų, nuomonių skirtumų, teorinių metodologinių diskusijų, nes visi šie bruožai būdingi laisvam mąstymui ir neįmanomi ideologinės kontrolės sąlygomis. Tačiau sovietinio laikotarpio filosofijos tekstai rodo ką kita. Konfliktiškiausias Lietuvos marksistas pasirodė esąs Jonas Repšys (1930–1976), daugiausia užsiėmęs šiuolaikinės nemarksistinės filosofijos analize ir siekęs joje kuo konstruktyviau taikyti marksizmo metodologinius principus. Gilinimasis į juos ir nepasitenkinimas vyraujančiu ideologizuotu marksizmo pavidalu paskatino šį tyrinėtoją pabandyti pakeisti esamą padėtį steigiant konfliktinę nuostatą (tiesa, atsargią, ribotą) „neteisingo“, „blogo“, „iškreipto“ marksizmo atžvilgiu. Tam reikėjo nustatyti du dalykus: kas yra tas blogasis marksizmas, su kuriuo reikia (ir leistina) kovoti, ir kas yra konstruktyvi jo priešybė. Konfliktas pradėtas rutulioti nuo V. Lenino vartotų kultūros interpretavimo principų analizės. „Ir mūsų dienomis, kai kritikuojama buržuazinė filosofija, estetika ir menas, kai iškeliamas buržuazinės kultūros klasinis pobūdis, perimamumo principo reikšmė socialistinei kultūrai labai dažnai užmirštama. Toje kritikoje paprastai dingsta skirtumas tarp ideologijos ir kultūros arba iškyla klausimas, kaip suderinti buržuazinės kultūros klasinį pobūdį su būtinumu perimti bei panaudoti, kuriant socialistinę visuomenę, visus tuos technikos ir kultūros pasiekimus, kurie sukurti praeityje ir kuriami dabartiniu metu už socializmo ribų.“²³ Tai galioja ir filosofijos istorijai: čia kartu aptariamas metodologinis klausimas, kaip interpretuoti „buržuazinę filosofiją“ – ar viena-

šališkai atmesti (kaip tai darė ortodoksiniai ideologai), ar „perimti ir panaudoti“? J. Repšys kritikuoja tuos rusų marksistus²⁴, pavyzdžiui, D. Sokolovą, M. Šumakovą, kurie buržuazinę ir komunistinę kultūrą laiko nesutaikomais antipodais ir nemato jokios perimamumo galimybės. „Jeigu sugretinsime šias kultūros klasiškumo koncepcijas ir iš jų daromas išvadas, tai jos iš esmės niekuo nesiskiria nuo anksčiau minėtų proletkultininkų pozicijų, nors nuo to laiko praėjo apie 50 metų ir buvo įvykęs partijos XX suvažiavimas, ryžtingai pasmerkęs lenininių socializmo kūrimo principų iškraipymus.“²⁵ Randami „atpirkimo ožiai“, „blogojo“ marksizmo skleidėjai, su kuriais leistina konfliktuoti, – tai *čia* ir *dabar* nesantys veikėjai, kurie, kaip manoma, ir kalti dėl visų marksizmo perlenkimų. Apie greta dirbančius tų pačių iškraipymų kūrėjus ir juos palaikančią konjunkturą apdairiai neužsimenama.

Savo kovą prieš kraštutinį ideologizavimą ir redukcionizmą J. Repšys grindžia V. Lenino citatomis, visų pirma – jo idėja apie perimamumo reikšmę kuriant socialistinę kultūrą. Iš esmės tai kova už produktyvią, dalykišką filosofijos istorijos interpretaciją. Keldamas klausimą, kaip suderinti V. Lenino idėją apie kultūros perimamumą su tos kultūros klasiniu pobūdžiu, J. Repšys supriešina perimamumo (vadinasi, ir sąlygiško kultūros, o kartu ir filosofijos, savarankiškumo) principą su jam iš dalies priešingu partiškumo (klasiškumo) principu akivaizdžiai preferuodamas pirmąjį ir kritikuodamas antrąjį arba, kitaip tariant, pastarąjį siekdamas apskritai eliminuoti iš kultūros (filosofijos) istorijos tyrimų

lauko. „Taigi dvasinė kultūra aiškų klasinį pobūdį turi tik pagal savo ideologinę turinį bei atliekamas idėjinio auklėjimo funkcijas. Ar iš to fakto, kad dvasinė kultūra yra klasinė, plaukia išvada, kurią, pradedant meno bei literatūros sociologizatoriais bei proletkultininkais ir baigiant šiuolaikinio „chunveibinismo“ koncepcijomis, daro daugelis marksizmo vulgarizatorių, – kad tarp kapitalizmo ir socializmo kultūros nėra nieko bendro, kad socialistinė kultūra turi vystytis vien „uždaru“, „grynu“ pavidalu? Ar klasinio kultūros pobūdžio pripažinimas neiškelia neišsprendžiamos dilemos: arba perimamumas bei kultūrų santykiavimas visuomenės vystymosi procese, arba jų nesutaikomumas klasinio antagonizmo prasme? Ir pagaliau, ar buržuazinės ir socialistinės kultūros priešpastatymas reiškia tą patį, ką reiškia buržuazinės ir socialistinės ideologijos priešpastatymas. Beje, reikia iš karto pasakyti, kad daugelis kultūros klasinį pobūdį absoliutizuojančių marksizmo-leninizmo vulgarizatorių dvasinę kultūrą laiko tik ideologijos dalimi arba jos apraiška. Dilema – arba klasinis kultūros pobūdis, arba perimamumas kultūros raidoje – yra nepagrįsta pirmiausia dėl to, kad ideologijos sąvoka yra ne platesnė, o siauresnė už dvasinės kultūros sąvoką, nes mokslas, filosofija, menas, religija ir net moralė be savo ideologinio vaidmens atlieka dar ir kitas bendražmogiškąsias funkcijas. <...> Klasiškumo principas iš blaivios mokslinės analizės įrankio negali būti pavertiamas savo priešybe, t. y. savotišku šios analizės tikslu ar net – dar blogiau – savotišku jos „viešpačiu“.²⁶

Toliau marksizmo atnaujinimo pretendentas eksplacitiškai liečia nemarksis-

tinės filosofijos interpretacijos principų klausimą ir sąmoningai palieka daugelį klausimų retorinius, tačiau ši retorika ir joje nurodytos tezės yra strateginė gudrybė siekiant apsaugoti J. Repšio atstovaujamos konstruktyvios „dialoginės“ perimamumo pozicijos netvirtą padėtį nuo galimų tiesioginių vulgararaus redukcionizmo atstovų puolimų. „Kaip mes, vystydami marksistinę filosofiją, sociologiją ar estetiką, turime žiūrėti į buržuazines filosofines bei sociologines koncepcijas, tokias kaip egzistencializmas, neofroidizmas, konvergencijos teorija ir kt.? Ar socialistinių ir buržuazinių principų susidūrimas „kovos lauke“ reiškia tik siekimą ištirpdyti marksizmą buržuazinėje ideologijoje bei socialistinės kultūros „suburžuazinimą“? Todėl, kritikuojant buržuazinės visuomenės mokslines, filosofines bei sociologines koncepcijas, mes visuomet turime skirti tuos pozityvius momentus, kuriuos jos duoda, aiškindamos tikrovę, nuo tų ideologinių išvadų, kurios tomis mokslinėmis išvadomis grindžiamos. Kova su buržuazine ideologija gali būti sėkminga tik tuo atveju, jei parodysime jų argumentacijos mokslinį nepagrįstumą ir atimsime iš jos tą problematiką, kuria jie spekuliuoja, duodami jai pozityvų marksistinių sprendimą.“²⁷

Pradėjęs kaip revoliucionierius marksizme, J. Repšys baigia kaip ištikimas marksistas-kovotojas, tik skatina kovoti „pozityviais marksistiniais sprendimais“ – receptai migloti ir labai abstraktūs, tačiau šiuo atveju svarbu ne tiek turiningos koncepcijos kūrimas ir jos pobūdis, kiek konflikto steigimas – aktyvus, vietomis net agresyvus konfrontavimas su „vulgarizatoriais“ ir prieš-

priešinimas savosios nuostatos, kuri iš pažiūros atrodo radikaliai reformistinė, tačiau iš tikrųjų jos novatoriškumas grindžiamas kadaise prarastos „auksinės“ marksizmo tradicijos restauravimo principu „atgal prie Lenino“ (plg. „atgal prie Kanto“, „atgal prie Tomo Akviniečio“, „atgal prie daiktų“ ir t. t.) – būtent atgal prie romantiškai įsivaizduojamos praeityje egzistavusios tikro marksizmo būklės, apvalant jį nuo iškraipantių, netikusių (suprask – perdėtai ideologizuotų) interpretacijų.

Trečiajame aptariamo autoriaus marksizmo metodologinėms problemoms skirtame straipsnyje²⁸ dar radikaliau atmetamas marksizmo sustingimas, dogmatiškumas, ideologizavimas, tiesiogiai pereinama prie filosofinės kritikos problemų. Pažymėtina, kad toks konfliktas rutuliojamas 1971 m. – brežnevinės stagnacijos laikotarpiu. „Todėl kiekviena filosofinė srovė, kryptis, mokykla ar koncepcija atsiranda tik kaip ankstesnės filosofinės bei mokslinės minties vystymosi produktas. Vadinasi, jokia filosofinė kryptis ar srovė negali būti nei suprasta, nei paaiškinta, neanalizuojant jos kaip pasaulinės filosofinės minties etapo. Dėl šios aplinkybės filosofijos istorija negali būti nei atskirų filosofų kontroliuojančių pasisakymų išdėstymas, nei tam tikras priedas prie socialinės bei politinės istorijos. Marksistiškai suprasta filosofijos istorija gali būti tik viena kitą keičiančių filosofinių koncepcijų istorija, tik tam tikrų filosofijos mokslo problemų kėlimo bei sprendimo istorija (žinoma, nenu-skurdinta iki supaprastintos materializmo bei idealizmo kovos dėl aprioriškai traktuojamo pagrindinio filosofijos klau-

simo. <...> Marksizmas bei jo metodologinė prasmė gali būti suprasti taip pat tik kaip visos ankstesnės filosofinės minties išvada ir tolesnis išvystymas. Kalbėdamas apie marksizmo ryšį su praeities filosofija, V. Leninas daug kartų ir įsakmiai pabrėždavo jo genetinį bendrumą su ankstesniąja filosofija.“²⁹

Būdamas E. Meškausko mokinys ir paveiktas jo plėtotos marksizmo, kaip mokslinio tyrimo metodologijos, sampratos, J. Repšys pabrėžia, jog taip suprastam marksizmui būdingas atvirumas, kuris reiškia, kad jis turi būti pasiruošęs priimti ir pozityviai spręsti visą dabartinio mokslo bei socialinės pažangos iškeltą problematiką, kuri sprendžiama šalia marksizmo esančių filosofinių krypčių bei visuomeninių doktrinų³⁰. Kita vertus, labai keista, kad šis filosofijos istorikas nesusilaukė atsakomosios kritikos iš ideologizuotojo marksizmo atstovų; juk pateiktuose teiginiuose (1) atmetamas svarbiausias marksistinės metodologijos principas – vadinamasis „pagrindinis filosofijos klausimas“, kuris yra filosofijos partiškumo principo išraiška; (2) atmetamas filosofijos socialinio sąlygotumo (vertikalojo redukcionizmo) postulatą; (3) iki kraštutinumo sureikšminamas perimamumo (istoriškumo) principas, kuris, beje, nėra specifiškai marksistinis; (4) maža to, marksistinė filosofijos istorijos metodologija apibrėžiama kaip... „viena kitą keičiančių filosofinių koncepcijų istorija, tik tam tikrų filosofijos mokslo problemų kėlimo bei sprendimo istorija“. Tai yra problemų istorijos metodologijos principai, kuriais J. Repšys visiškai voliuntaristiškai pakeitė marksizmo principus: tokiu būdu jo

šioje vietoje išdėstytoji metodologinė koncepcija su marksizmu neturi nieko bendra ir tikrų marksistų visiškai pagrįstai galėjo būti kvalifikuota kaip nepagrįstas marksizmo iškraipymas. (Kaip matysime toliau, netrukus aptariamas filosofijos istorikas sugrįžo prie įprastų „marksistinių įpročių“.)

Iškyla klausimas, koks turėtų būti dialektinio materializmo santykis su buržuazinės filosofijos kryptimis. J. Repšys marksistinės filosofijos istoriografijos subdisciplinos – šiuolaikinės buržuazinės filosofijos kritikos (ŠBFK) padėtį apibendrina šitaip: „Pirma. Kritikuojant marksistinės filosofijos kryptis, marksizmas kartais paverčiamas kažkokia užbaigta ir uždara sistema, tarsi savotiška dogma, pamiršus, kad V. Leninas labai įsakmiai pabrėždavo F. Engelso mintį, jog marksizmas mums ne dogma, o vadovas veikimui. Užmirštant šį reikalavimą, marksizmas nesąmoningai padaromas savotišku absoliutinės tiesos įsikūnijimu. Marksizmą pavertus absoliutine atskaitos sistema, visa ikimarksistinė filosofija atrodo klaidžiojusi tamsybėje, o pomarksistinė – nukrypusi nuo vienintelio teisingo kelio. Laikydami marksizmą užbaigta paskutinės instancijos tiesa, filosofijos istorijai suteikiame finalistinį ir teleologinį pobūdį. <...> Antra. Kritikuodami priešiškas filosofines bei sociologines teorijas, dar dažnai apsiribojame paprastu jų ir jų keliamos problematikos atmetimu arba, geriausiu atveju, padarytų išvadų paneigimu. Tuo tarpu mokslinės marksistinės kritikos metodas reikalauja griauti kritikuojamų teorijų argumentaciją, parodyti, kiek jų keliami klausimai sociališkai reikšmingi bei

moksliškai pagrįsti. Kritikos metodas, paremtas tik priešiškų teorinių koncepcijų konfrontacijų ar jų keliamos problematikos sąmoningu bei nesąmoningu ignoravimu, nėra nei dialektinis, nei moksliškai vaisingas.“³¹

Marksizmo reformatorius bando pateikti konkrečius pasiūlymus, kaip pagerinti esamą nepatenkinamą ŠBFK metodologinę padėtį: „reikia neapsiriboti paprastu kritikuojamų koncepcijų priešpastatymu marksizmui bei jų paprastu atmetimu. Būtina atskleisti kritikuojamų koncepcijų keliamų klausimų realumą, koncepcijų socialinę bei gnoseologinę genezę, o jų keliamą problematiką pozityviai spręsti marksistiniu pagrindu, t. y. pagilinti, taisyti bei vystyti tų koncepcijų idėjas. <...> tik problematiką perimanti ir ją sprendžianti kritika leidžia parodyti ir atskleisti marksistinės filosofijos metodologinį pranašumą bei išplėsti jos pažintinę galią praktikoje, o ne vien gerų norų bei iliuzijų sferoje.“³² Savo reformistinę programą J. Repšys galiausiai užbaigia vartodamas žodžius „problematikos perėmimas“ bei „konstruktyvus jos sprendimas“, „pagilinimas“, „taisymas“. Palyginus juos su šio marksisto ankstesniojo straipsnio kovinga retorika, išryškėja tam tikras nuosaikumas: pretenduojama ne „atimti“, bet „perimti“, ne „parodyti nepagrįstumą“, bet „konstruktyviai spręsti“. Tačiau turiningų konkrečių receptų taip ir nepateikiama, implikuojamas marksizmo pranašumas ir didesnis konceptualinis turtingumas kitų filosofinių kryptių atžvilgiu, taip pat tik marksizmui būdingas moksliškumas ir kitos apriorinės vertinimo schemos, su kuriomis kovoti buvo susiruošęs maištingasis marksistas.

Apibendrinant galima teigti, kad J. Repšys pretendavo užimti kritinę, konstruktyvią, probleminę poziciją filosofijos istoriografijos marksistinės metodologijos (tiksliau, jos subdisciplinos – ŠBFK) lauke. Lietuvos sovietiniame filosofiniame diskurse tai buvo vienintelis sisteminis ir atvirai kritiškas bandymas marksistinėje filosofijoje steigti novatorišką, savitą, iš bendrojo marksizmo konteksto išsiskiriančią poziciją. Sunku būtų pasakyti, kuo būtų baigęsi šie siekiai, jei nebūtų sutrukdžiusi šio tyrėjo ankstyva tragiška mirtis. Galbūt tai būtų leidę susiformuoti J. Repšio filosofijos istoriografijos mokyklai.

Tačiau pažvelgę į šią J. Repšio konfliktinę poziciją viso sovietinio marksizmo kontekste, matome, kad jos novatoriškumas laikytinas lokaliniu ir atspindi Sovietų Sąjungos centruose plėtojamoje ŠBFK subdisciplinoje vykusius bendrus procesus. Antai ŠBFK tyrinėjęs olandų sovietologas E. van der Zwerde'as teigė³³, kad Sovietų Sąjungoje jau penktojo dešimtmečio pabaigoje šių tyrimų lauke ėmė ryškėti dvi tendencijos – atsiribojimas nuo buržuazinės filosofijos, jos ideologizuota kritika, kita vertus – ir argumentuotas konstruktyvus kritiškumas; ilgainiui nugalėjo pastaroji tendencija. Antai nuo šeštojo dešimtmečio Maskvos valstybiniame universitete pradėti dėstyti specialieji kursai, skirti atskirų šiuolaikinės filosofijos kryptių kritikai. 1967 m. vienas žymiausių sovietinės ŠBFK atstovų A. Bogomolovas teigė, kad analizuojant filosofijos istoriją, reikėtų derinti kritiką ir pozityvų (manytina, jog marksistinių) problemų sprendimą; mažą to, marksistinės filosofijos kūrybiškai plėto-

tei tiesiog būtina nuodugnai išgvildenti buržuazinių filosofų keltas problemas bei kritiškai išanalizuoti jų suformuluotus tų problemų sprendimo būdus.

1986 m. konferencijoje Maskvoje, skirtoje Vakarų filosofijos istorijos tyrimų metodologinėms problemoms, kitas žymus sovietinis filosofijos istorikas J. Melvilis išskyrė tris šios disciplinos Sovietų Sąjungoje pokario raidos etapus: pirmasis truko apie 10–12 metų, kai filosofijos istorikai buvo užsiėmę buržuazinių filosofų slaptų imperialistinių ideologinių užmačių bei jų tekstuose slypinčių piktavališkų politinių implikacijų atskleidinėjimu. Antrasis etapas prasidėjo maždaug 1957 m., kai ėmė rasti Vakarų filosofinių kryptių konceptualios analizės atvejų. Vis dėlto ši analizė dar buvo stipriai ideologizuota, negatyvi, ja vėl siekta atskleisti idealistinės filosofijos teorijų „slaptą“ reakcinį pobūdį. Trečiasis laikotarpis prasidėjo septintojo dešimtmečio pradžioje. Šiuo laikotarpiu, nors ŠBFK tyrimuose ir išliko ankstesnės tendencijos, kritika pamažu tapo pozityvesnė – ja siekta išskirti ir apibrėžti nagrinėjamos Vakarų filosofijos realias problemas, išryškinti įdomesnius problemų sprendimus bei požiūrius į jas. Ypač teigiamai ir dalykiškai traktuotos tos problemos, kurios Vakaruose sudarė mokslo filosofijos discipliną³⁴.

Palyginę J. Repšio metodologinius principus su pateiktomis visos Sovietų Sąjungos ŠBFK disciplinos raidos tendencijomis matome, kad šio filosofijos istoriko steigiamos konfliktinės pozicijos nuostatos artimiausios minėtos disciplinos trečiojo laikotarpio tyrimams: juose nuosekliai mažėja anksčiau aptartų filo-

sofijos partiškumo ir socialinio sąlygotumo principų reikšmė bei vis didesnę įtaką įgauna probleminė analizės prieiga bei filosofijos „sąlygiško savarankiškumo“ postulatą. Kitaip tariant, abiem atvejais filosofijos istorijos tyrimo marksistinė metodologija plėtojasi iš grynai ideologinės kovos įrankio virsdama vie-

nu iš konceptualinės analizės variantų. Taigi J. Repšio steigiamą metodologinę-konfliktinę poziciją traktuotina kaip bendrų ŠBFB pažangių tendencijų lokalinė sklaida, kritikos objektu pasirenkanti marksizmo konservatyvias (stalinistines) dogmatines ideologines nuostatas ir jų reiškėjus.

IŠVADOS

Lietuvos filosofijos istoriografiją analizuojant konflikto sociologijos požiūriu, sovietmečiu dažniausiai išryškėja skirtingų aiškinimo tipų susidūrimai: kontekstualistai pasisako prieš neistoristinį tomizmą (A. Poška) bei mechanicistinį marksizmą (R. Plečkaitis), filosofinės hermeneutikos atstovai (A. Sverdiolas) – prieš plačiai suprastą redukcionizmą (kuriam priskiria pirmiausia kontekstualizmą).

Esama konfliktų ir tame pačiame aiškinimo tipe: marksizme konstruktyvumą ir kūrybiškumą teigianti J. Repšio atstovaujama nuostata kritikuoja dogmatizmą ir schemizmą. Šios pozicijos novatoriš-

kumas viso sovietinio marksizmo kontekste laikytinas lokaliu ir atspindi Sovietų Sąjungos centruose vykusius bendrus procesus: filosofijos partiškumo ir socialinio sąlygotumo principų reikšmės nuoseklų mažėjimą bei vis didesnę svarbą įgaunančią probleminę analizės prieigą.

Konfliktais reiškiamą kritiką ne visada pakankamai argumentuojama, dažnai imperatyviai preferuojama pasirinktoji aiškinimo nuostata. Fiksuoti konfliktai buvo individualaus pobūdžio, iš esmės nelėmė Lietuvos filosofijos istoriografijos raidos – neskatino rasti naujas tyrimo grupes ar metodologines kryptis.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Šie aiškinimo tipai apibrėžti straipsnyje: Gintaras Kabelka, Lietuvos filosofijos istoriografijos bruožai, *Logos* 61, 2009, p. 22–29 (pradžia); *Logos* 62, 2010, p. 15–23 (pabaiga).
- ² Pažymėtina, kad nagrinėsime ne buitinius konfliktus ar užkulisines rietenas, bet tam tikrą konceptualinį pagrindą turinčias ir viešai publikuotas konfrontacijas.
- ³ *Konversatoriumas, Naujoji Romuva*, 1998, 5 (525), p. 43.
- ⁴ Žr. Randall Collins, *The Sociology of Philosophy: A Global Theory of Intellectual Change*. Cambridge, Massachusetts and London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1998.

- ⁵ Alfredas Bumblauskas, Konfliktai Lietuvos sovietinėje istoriografijoje: psichologija ar metodologija? *Lietuvos sovietinė istoriografija: Teoriniai ir ideologiniai kontekstai*. Sud. Alfredas Bumblauskas, Nerijus Šepetys. Vilnius: Aidai, 1999, p. 104.
- ⁶ Ten pat, p. 120.
- ⁷ Hayden White, *Metaistorija: Istorinė vaizduotė XIX amžiaus Europoje*. Vertė Halina Beresnevičiūtė-Nosálová, Gintautė Lidžiuvienė. Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 321.
- ⁸ Ten pat, p. 323.
- ⁹ Ten pat, p. 506.
- ¹⁰ Ten pat, p. 507.

- ¹¹ Zenonas Norkus, Diskusiniai Maxo Weberio socialinės teorijos interpretacijos klausimai. *Problemos* 55, 1999, p. 9.
- ¹² Randall Collins, Conflict Theory and the Advance of Macro-Historical Sociology. *Frontiers of Social Theory. The New Syntheses*. George Ritzer (sud.). New York: Columbia UP, 1990, p. 68.
- ¹³ Randall Collins, *The Sociology of Philosophy: A Global Theory of Intellectual Change*. Cambridge, Massachusetts and London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1998, p. 45–59.
- ¹⁴ Šie marksizmo metodologiniai bruožai išsamiai išnagrinėti šiuose tyrimuose: Gintaras Kabelka, Marksistinė filosofijos istoriografija Lietuvoje: vertikalusis redukcionizmas, *Logos* 63, 2010, p. 59–67; Gintaras Kabelka, Marksistinė filosofijos istoriografija Lietuvoje: horizontalusis redukcionizmas, *Problemos* 78, 2010, p. 31–42.
- ¹⁵ Žr.: FSTI Visuomeninės ir filosofinės minties istorijos Lietuvoje sektoriaus posėdžio, vykusio 1970 m. sausio 14 d., protokolas nr. 8, LCVA, f. R-1033, ap. 1, b. 13, l. 4–5.
- ¹⁶ Žr.: FSTI Visuomeninės ir filosofinės minties istorijos Lietuvoje sektoriaus posėdžio, vykusio 1971 m. lapkričio 24 d., protokolas nr. 24, LCVA, f. R-1033, ap. 1., b. 26, l. 69.
- ¹⁷ Žr.: FSTI Lietuvos filosofijos istorijos sektoriaus posėdžio, vykusio 1979 m. spalio 3 d., protokolas nr. 22 (57), LCVA, f. R-1033, ap. 1, b. 205, l. 66–67.
- ¹⁸ Adolfas Poška, Neotomistinės filosofijos struktūra Lietuvoje. *Krikščionybė ir jos socialinis vaidmuo Lietuvoje*. Sud. Bronius Deksnys ir kt. Vilnius: Mintis, 1986, p. 176–206.
- ¹⁹ White, p. 230.
- ²⁰ Arūnas Sverdiolas, *Kultūros filosofija Lietuvoje*. Vilnius: Mintis, 1983, p. 34.
- ²¹ Ten pat, p. 80–81.
- ²² Ten pat, p. 74.
- ²³ Jonas Repšys, V. Leninas ir kultūrinis palikimas, *Problemos*, 1969, 2 (4), p. 12.
- ²⁴ Žr. ten pat, p. 13.
- ²⁵ Ten pat.
- ²⁶ Jonas Repšys, V. Leninas ir socialistinė kultūra, *Problemos*, 1970, 1 (5), p. 11–12.
- ²⁷ Ten pat, p. 13.
- ²⁸ Jonas Repšys, V. Leninas apie marksizmo vietą filosofijos istorijoje, *Problemos*, 1971, 1 (7), p. 18–25.
- ²⁹ Ten pat, p. 18.
- ³⁰ Žr. ten pat, p. 20.
- ³¹ Ten pat, p. 21.
- ³² Ten pat, p. 22–23.
- ³³ Evert van der Zweerde, *Soviet Historiography of Philosophy: Istoriko-filosofofskaja Nauka*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 1997, p. 129–130.
- ³⁴ Юрий Мельвилъ, Марксистская и немарксистская философия: проблема взаимодействия. *VMGU*, 1989, серия 7, 4, с. 3–10.